

Plánování operací ve Velké vlastenecké válce

V návaznosti na článek, otištěný ve Vojenské mysli čísl. 9/1971,¹⁾ chci uvést některé poznatky z plánování a zabezpečení operací ve Velké vlastenecké válce. Vycházím opět z knihy maršála SSSR G. K. Žukova „Vzpomínky a úvahy“,²⁾ ve které autor mimo jiné velmi podrobně rozebírá tuto problematiku, poněvadž se osobně podílel na přípravě všech rozhodujících operací Velké vlastenecké války.

Je pochopitelné, že při studiu těchto závěrů je nutno mnohé otázky tvořivě přizpůsobovat soudobým podmínkám, avšak v podstatě i dnes v přípravě našich velitelů a štábů musíme se vrátit k mnohem hlubšímu využívání těchto poznatků a závěrů, než jak jsme k nim přistupovali v posledních letech. To se týká zejména problematiky přípravy operací, jejich všestranného zabezpečení (zejména operačního maskování) a dalších opatření, která jsme v naší přípravě do značné míry podceňovali.

V tomto článku vybírám z knihy G. K. Žukova jeho závěry z přípravy operací, vedených Sovětskou armádou u Stalingradu, v bitvě u Kurska, v operacích roku 1944 a zvláště v bitvě o Berlín.

Pokusím se především ukázat na **činnost jednotlivých stupňů velení při plánování operací** a při jejich zabezpečování.

Při rozboru přípravy plánu útoku v prostoru Stalingradu koncem roku 1942 autor na str. 383 uvádí:

„Každý velitel frontu v souladu s příjatoou praxí a řádem, kdykoli rozpracovával plán činnosti jemu svěřeného frontu, podával hlášení o něm, aby jej potvrdil jednak hlavní stan v Moskvě nebo jeho zástupci v místě, přitom pochopitelně vložil svůj názor na součinnost se sousedy spolu se žádostmi adresovanými hlavnímu stanu.

Při rozpracování tak velké strategické operace, jako byl plán útoku všech tří frontů v prostoru Stalingradu, bylo třeba vycházet nejen z operačních závěrů, ale i ze zcela určitých materiálně technických propočtů.

Kdo mohl provádět konkrétní propočty sil a prostředků pro operaci takových rozměrů? To mohl samozřejmě udělat pouze ten orgán, který měl tyto materiální síly a prostředky v rukou. V daném případě to mohl být pouze hlavní stan vrchního velení a generální štáb. Je třeba

¹⁾ Počáteční období Velké vlastenecké války a dnešek.

²⁾ Nakladatelství SVOBODA, Praha 1971.

připomenout, že po celou dobu války byl generální štáb pracovním a tvůrčím aparátem vrchního velení a bez jeho iniciativní organizátorské účasti se neuskutečnila ani jedna operace operačně strategického rozsahu“.

O obrovském rozsahu materiálního zabezpečení této operace svědčí údaje autora (str. 375), že přesuny vojsk a nákladů zajišťovalo 27 000 automobilů a železnice denně přepravovala 1 300 vagónů nákladů.

Při přípravě operace se vedoucí funkcionáři seznamovali přímo u vojsk s údaji o nepříteli, o charakteru jeho obrany, o rozmístění hlavních sil a celého palebného systému, o existenci a umístění protitankových prostředků a protitankových opěrných bodů. Autor připomíná, že se určoval způsob a plán dělostřelecké přípravy, její hustota, pravděpodobnost zničení a umlčení nepřátelské obrany, koordinoval se plán součinnosti letectva a dělostřelectva, plán a způsob součinnosti s tankovými vojsky při průlomu a po jejich nasazení do průlomu.

V souvislosti s tím chci podtrhnout význam **organizace součinnosti**. Požadavek na její soustavné zabezpečování stanoví příslušné předpisy, avšak v praxi ji často štáby řeší formálně a málo konkrétně. Při spojeneckých cvičeních máme naopak možnost sledovat, jaký důraz kladou na tyto otázky sovětsí soudruzi, kteří vycházejí ze své bohaté válečné praxe a při řešení všech úkolů nezapomínají organizovat velmi podrobnou a konkrétní součinnost.

Důležitost správného **zhodnocení terénu a jeho vlivu na bojovou činnost vojsk** popisuje G. K. Žukov při hodnocení neúspěšného útoku vojsk Kalininského frontu ke konci roku 1942. Uvádí, že jednou z příčin neúspěchu bylo podcenění terénu, který byl zvolen k zasazení hlavního úderu. Ukazuje, že nepřátelskou obranu můžeme velmi těžko rozbít dělostřeleckou a minometnou palbou, jestliže se tato nachází ve špatně pozorovatelné krajině, v níž mohou být jako dobře úkryty využitý odvrácené svahy a rokle.

Operační maskování je jedním z důležitých opatření zabezpečení operací. O rozsahu této činnosti hlavního stanu svědčí mimo jiné i poznámky G. K. Žukova o způsobu dezorientace hitlerovského velení v roce 1942. Na straně 381 uvádí: „Aktivní činnost našich vojsk v létě a na podzim 1942 na západním směru proti německé skupině „MITTE“ měla podle propočtů hlavního stanu dezorientovat nepřítele tak, aby se domníval, že právě zde, a nikde

jinde připravujeme zimní operaci. V říjnu proto hitlerovské velení zahájilo značné soustředování svých vojsk proti našim západním frontům.“

Bitva u Kurska v roce 1943 byla připravována velmi pečlivě, poněvadž velení Sovětské armády vycházelo z dřívějších zkušeností při plánování operací. G. K. Žukov o její přípravě na str. 431 píše:

„Štábní pracovníci celé dny a noci pečlivě shromažďovali a analyzovali informace o nepřátelských vojscích, o jejich možnostech a úmyslech ...“

Generální štáb musel při zpracování získaných informací podrobit každou zprávu důkladnému rozboru a vyvodit z celého toho množství zpráv, mezi nimiž mohly být i zprávy klamné a mylné, příslušné závěry ... V průběhu příprav k operacím praktikoval nepřítel celý systém zvláštních opatření, aby zamaskoval své záměry: fingovaná přeskupení a jiné akce. V tom se musely vyšší štáby umět vyznat a oddělit skutečné od falešného.“

Při hodnocení výsledků bitvy u Kurska G. K. Žukov konstatuje, že v jejím průběhu bylo poprvé široce použito tankových a mechanizovaných svazků a svazů, které v mnoha případech rozhodly o úspěchu operačního manévru a staly se prostředkem k rychlému proniknutí do hloubky až k týlovým cestám nepřátelských uskupení.

Další případ dovedného **využití překvapení** sovětským velením uvádí G. K. Žukov při popisu útočných operací k osvobození pravobřežní Ukrajiny v únoru 1944. V tomto období byly cesty na Ukrajině následkem jarní obavy zcela nesjízdné, což zásadně ovlivňovalo materiálně technické zabezpečení operací. Velmi složité bylo doplňování střelivem, pohonnými hmotami a proviantem. V důsledku toho bylo německé velení přesvědčeno, že sovětská vojska nebudou moci za těchto podmínek útočit. V této situaci se sovětské velení rozhodlo využít operačního překvapení a zahájit útok.

Názorným příkladem organizace frontové operace je příprava 1. běloruského frontu v červnu 1944 v **běloruské operaci**, která měla probíhat na obrovském území — přes 1 000 km širokém a 600 km hlubokém. Proti sovětským vojskům stál v obraně velmi silný nepřítel, který měl 800 000 mužů, 9 500 děl a minometů, 900 tanků a samohybných děl a 1 300 letounů. Jeho obrana byla vybudována do hloubky 250—270 km.

Vzhledem k významu této operace byla před zahájením uskutečněna řada opatření v přípravě velitelů a štábů i vojsk. Velitel

1. běloruského frontu organizoval postupně v armádách válečné hry na téma připravované operace. V jejich průběhu byly podrobně propracovány úkoly svazků, plán dělostřeleckého útoku a součinnost s letectvem. Současně u vojsk byly podrobně propracovány palebné úkoly, taktika a technika zteče a útoku v součinnosti s tanky, dělostřelectvem a letectvem.

O důležitosti průzkumu hovoří G. K. Žukov na mnoha místech své knihy. Při rozboru činnosti průzkumu v bojích u Lvova na str. 519 ukazuje: „Válečné zkušenosti ukázaly, že zprávy získané průzkumem a jejich správný rozbor musí sloužit jako základ pro hodnocení situace, pro rozhodnutí a pro plánování operace. Jestliže průzkum nedokáže poskytnout správné informace, nebo jestliže při jejich rozboru dojde k omylům, budou mít i rozhodnutí velitelů a štábů na všech stupních nevyhnutelně nesprávné zaměření, takže se operace bude proti původnímu předpokladu vyvíjet jinak.“

Jednou z rozhodujících závěrečných operací Velké vlastenecké války byla **viselsko-oderská operace**, jejíž příprava probíhala koncem roku 1944. V této době byl G. K. Žukov velitelem 1. běloruského frontu.

Příprava této operace se do značné míry lišila od předcházejících operací, které probíhaly na sovětském území. Až dosud dostávalo sovětské velení přesné informace od partyzánských oddílů, operujících v nepřátelském týlu. Teď bylo nutné získávat informace o nepříteli hlavně ze zpravodajského a leteckého průzkumu pozemních vojsk.

V přípravném období štáb frontu uspořádal válečnou hru na téma budoucí operace, které se zúčastnili všichni velitelé armád, členové vojenských rad, velitelé samostatných sborů, velitelé a náčelníci jednotlivých druhů vojsk a služeb. Rovněž velitelé armád řídili ve svých armádách obdobné válečné hry. Tato opatření pomohla celému velitelskému sboru důkladněji si ujasnit úlohu každého velitele a plně pochopit součinnost se svými sousedy, s letectvem, tankovými vojsky, dělostřelectvem a ženijním vojskem.

Při hodnocení výsledků viselsko-oderské operace autor konstatuje, že útok sovětských vojsk od Visly k Odře je skvělou ukázkou strategické útočné operace, která bez přestávek pokračovala v průměrném denním tempu 25–30 km.

O **berlínské operaci** G. K. Žukov ve své knize uvádí, že se nedala s předcházejícími operacemi vůbec srovnat. Vojska frontu musela prolomit souvislé a hluboko

členěné pásmo mohutných obranných postavení od Odry až po silně opevněný Berlín, na přístupech k městu bylo nutné rozdrtit obrovské uskupení německých vojsk a dobýt samotné město, které bránilo fašisté na život a na smrt.

K obraně svého hlavního města vybudovali hitlerovci ucelený systém obranných zařízení. Současně využívali všech přírodních překážek, jako jezer, řek, průplavů apod., všechny obce přizpůsobili ke kruhové obraně. Samotný Berlín byl rozdělen do osmi obranných sektorů, zvláštní devátý sektor zahrnoval střed města, kde byly vládní budovy, kancléřství, sněm a gestapo. Na přístupech k vlastnímu městu byla vybudována tři obranná pásma. V ulicích města byly zřízeny těžké bariéry, protitankové zátarasy, záseky, betonové objekty a okna domů byla upravena ve střelny.

Sovětské velení při přípravě útoku na Berlín věnovalo velkou pozornost organizaci průzkumu. Podle leteckých snímků, získaných dokumentů a výsledku zajatců byla postupně sestavována podrobná schémata, plány a mapy, které byly vydávány vojskům až do velitelů rot. S veliteli a štáby byla provedena velitelsko-štabní cvičení na mapách a na maketě Berlína.

Autor uvádí, že při přípravě operace přemýšleli, jak maximálně při útoku ochromit nepřítel. Tak se zrodila myšlenka nočního útoku s použitím světlometů. Bylo proto rozhodnuto udeřit dvě hodiny před svítáním a 140 protiletadlových světlometů mělo nenadále osvětlit postavení nepřítelů a cíle útoku.

Bylo pochopitelné, že Němci očekávali sovětský útok na Berlín. Proto se velení frontu snažilo zorganizovat tento útok tak, aby byl pro nepřítel maximálně nenadálý. Mělo být použito obrovského množství letectva, tanků, dělostřelectva s cílem udeřit na bráničiho se nepřítel s takovou silou, aby byl od prvního okamžiku ochromen. Potřebný materiál byl přesunován přes Polsko železničními převozy, které na první pohled vypadaly zcela nevinně, poněvadž na plošinových vozech bylo převáženo seno a dříví. Tento materiál maskoval tanky, děla, tahače a jinou bojovou techniku. K urychlení přísunu byl železniční svršek upraven na ruský rozchod, takže materiál byl dovážěn vlaky téměř až k samé Odře.

G. K. Žukov ukazuje, že příprava berlínské operace měla nevídaný rozmach a intenzitu. Na poměrně úzké frontě bylo v krátké době soustředěno 68 střeleckých divizí, 3155 tanků a samohybných děl a asi 42 000 děl a minometů. Celá tato spous-

ta techniky byla přepravována přes Odru. K tomu bylo nutné postavit velké množství mostů a přepravišť. Odra byla místy široká až 380 metrů a v této době začal jarní odchod ledů, kromě toho ženijní práce probíhaly v bezprostřední blízkosti fronty pod soustavnou palbou nepřítelů a za jeho leteckých útoků.

Při chronologickém popisu průběhu bojů o Berlín G. K. Žukov zdůraznil velký význam průzkumu bojem, který byl připraven dva dny před vlastním zahájením útoku. V celém pásmu fronty zúčastnilo se průzkumu bojem celkem 32 průzkumných oddílů v síle asi střeleckého praporu za silné dělostřelecké podpory s cílem upřesnit palebný systém obrany nepřítelů a jeho uskupení a zjistit nejzranitelnější místa v jeho obraně. Tento průzkum považovali hitlerovci za začátek vlastního útoku a k jeho zmaření začali přisunovat ke druhému postavení své zálohy.

K volbě doby zahájení vlastního útoku autor poznamenává, že po celou válku byl nepřítel zvyklý na to, že dělostřelecká příprava před průlomem byla za-

hajována sovětskými vojsky zpravidla ráno. Ani v tomto případě tedy neočekával noční útok. Toho využilo sovětské velení a zvolilo noční dobu pro zahájení dělostřelecké přípravy útoku.

Vlastní boje v Berlíně popisuje autor velmi podrobně. Ukazuje, že Němci využívali všech výhod, které jim město poskytovalo při vedení obranných bojů. Významnou úlohu hrály mnohaposchoďové domy, masivní zdívo, protiletecké kryty a sklepní místnosti, spojené vzájemně podzemními chodbami. Těmito cestami mohli Němci manévrovat a pronikat do týlu sovětským vojskům.

Útočící vojska měla stanovené konkrétní úkoly. Každé armádě bylo určeno pásmo útoku, jednotkám byly přesně stanoveny konkrétní ulice, náměstí a objekty. Tiha bojů ve střední části města připadla úderným skupinám a úderným oddílům, složeným ze všech druhů vojsk. Cílem bojové činnosti při pouličních bojích bylo především zabránit nepříteli, aby mohl soustředit své síly v údernou pěst, rozdrobit hájící se v posádku na jednotlivá ohniska a rychle je zničit.

V závěru knihy G. K. Žukov uvádí, že po překonání těžkostí prvního období války dokázalo sovětské vojenské umění ve druhé etapě definitivně převzít iniciativu z rukou Němců a zorganizovat řadu obrovských strategických útočných operací. Autor ukazuje, že hlavní stan vrchního velení, generální štáb, velení frontů, armád a jejich štáby zdokonalovaly formy a způsoby řízení války, zobecňovaly nejlepší zkušenosti z ozbrojeného boje a uplatňovaly je ve vojácích.

K nejvýraznějším činitelům, jež přispěly podle autora k úspěchu útočných operací v letech 1943–1945, patřila nová metoda dělostřeleckého a leteckého útoku, hromadné používání velkých mechanizovaných, tankových a leteckých svazů a jejich mistrná součinnost s vševojskovými armádami v operacích strategického rozsahu, jakož i podstatné zlepšení přípravy operací a metod řízení vojsk.

Při přípravě všech operací sovětská vojska věnovala mimořádnou pozornost **nanadálosti**, které dosahovala důkladným operačním a taktickým maskováním. Operační dokumentace při plánování operací byla zpracována v naprosté tajnosti a rozsah předávaných informací o plánovaných opatřeních byl na všech stupních přísně vymezen. Zvláštní pozornost byla věnována v tomto období skrytému soustřeďování

vojsk a materiálu na směrech hlavních úderů a fingování přesunů na úsecích, kde se s útokem nepočítalo.

Útočné operace měly velmi rozmanité formy. Nejtypičtější byly operace směřující k obklíčení a zničení nepřátelských uskupení sbíhavými údery, zasazování drobných úderů, jimiž bylo nepřátelské uskupení rozdraceno a částečně ničeno.

Od roku 1943 nabyly na významu **střetné boje**. Válečné zkušenosti ukázaly, že ve střetném boji vítězí ten, kdo je na tento složitý druh boje lépe připraven. Je nutno pamatovat na to, že při prvním střetnutí je nutné vždy a ve všem předstihnout nepřítel, a to jak v zaujímání výhodných čar, v rozvíjení vojsk, v zahajování palby, v obchvatu křídel, v rychlém přechodu ke zteči apod. Střetné boje již v minulé válce vyžadovaly od velitelů rozsáhlou a smělou iniciativu, připravenost kdykoli převzít odpovědnost za rozumnou bojovou aktivitu. Tyto požadavky jsou pro nynější podmínky vedení operací a bojů daleko více znásobeny velkým významem střetných sražení a bojů v současnosti.

Velmi závažné jsou poznámky autora knihy, týkající se **velení**. Na str. 618 k tomuto problému uvádí: „V soudobých válkách má obrovský význam správné řízení vojsk, jež zahrnuje široký okruh vojensko-

politických, morálních, materiálních a psychologických faktorů a patří k hlavním součástem vojenské vědy a vojenského umění...

Postupně, jak se zvětšovala celková převaha sovětských ozbrojených sil nad německými vojsky, vzrůstalo i naše umění řídit vojska. Generální štáb podával zpravidla 2—3krát denně vrchnímu veliteli hlášení o situaci na frontách... Kromě toho vypracovávala operační správa pro vrchního velitele zvláštní mapu, na níž znamenávala všechny změny situace.

O činnosti vrchního velitele G. K. Žukov uvádí, že často k sobě zval i generály z operační správy generálního štábu a společně s nimi studoval plán nebo průběh operace. V průběhu bitev hovořil telefonicky velmi často s veliteli frontů, mnohdy i s veliteli armád a ve zcela výjimečných případech i s veliteli divizí.

Plánování ozbrojeného zápasu podle autora spočívalo především v tom, že hlavní stan určoval cíle a formuloval záměry tažení a operací, stanovil směry hlavních úderů, rozdělení sil a prostředků mezi tyto směry, určoval úkoly frontů a staral se o materiální a technické zabezpečení operací. Při přípravě nového tažení hlavní

stan seznamoval velitele frontů se svými úkoly. Velitelé frontů na základě těchto orientačních pokynů předkládali své úvahy k plánu operace generálnímu štábu, kde byly tyto úvahy projednány, zkorigovány a pak předneseny hlavnímu stanu.

G. K. Žukov při hodnocení celkového systému řízení ozbrojeného zápasu ukazuje na to, že systém sovětského strategického řízení byl ve svém celku dostatečně pružný a zajišťoval rychle rozsáhlá přeskupení, přesné plánování a úspěšnou realizaci strategických operací. Zvláštností tohoto řízení byla tuhá centralizace, která však nejen nevylučovala, ale naopak předpokládala tvůrčí iniciativu velitelů frontů. Pravdivost a platnost těchto závěrů G. K. Žukova plně potvrzují výsledky, dosažené vítězným zakončením Velké vlastenecké války i další všestranný růst ozbrojených sil Sovětského svazu v poválečném období.

Již v úvodu tohoto článku jsem zdůraznil nutnost intenzivnějšího využívání bohatých zkušeností slavné Sovětské armády našim velitelským sborem. K tomuto cíli byl zaměřen i tento článek, ve kterém jsem se pokusil s využitím knihy G. K. Žukova „Vzpomínky a úvahy“ poukázat na možnost hlubokého studia sovětských válečných zkušeností.

Domnívám se, že **místo závěru** bude vhodné ocitovat jednu myšlenku G. K. Žukova, kterou uvádí v závěru své knihy (str. 658) a která plně platí i pro naši armádu: „Veškeré úsilí našeho lidu vyúsťuje v jeden cíl — vybudovat komunismus v naší zemi. K tomu válku nepotřebujeme. Musíme však, chceme-li ochránit pokojnou práci sovětských lidí, studovat vojenské zkušenosti, jež jsme získali při obraně socialistické vlasti a brát si z nich to, co pomáhá nejúčinněji zajišťovat obranu země, správně řídit výcvik a výchovu vojsk.“

ZKUŠENOSTI

PRAXE